

Pohjois-Karjalan hyvinvointialueen SDP:n valtuustoryhmä on jättänyt valtuustoaloitteen, jossa pyydetään selvittämään, voitaisiinko Pohjois-Karjalan hyvinvointialueella osana strategian toimeenpano-ohjelmaa koota omaishoidon palvelut järjestöjä ja moniammatillista osaamista hyödyntäen omaksi keskukseseen, pois ikäihmisten palveluiden kokonaisuudesta. Samalla ryhmä esittää omaishoidon palvelupolun rakentamista.

SDP:n valtuustoryhmän selvityspyynnön perusteena on seuraavaa kuvaus:

”Siun sotessa omaishoito on ollut osana ikääntyvien palveluja, omaishoito ei kuitenkaan koske vain ikäihmisiä. On vanhempia, jotka toimivat lastensa omaishoitajina ja työikäisiä, jotka hoitavat aikuisia läheisiään. Palveluissa ja niiden suunnittelussa tulee myös huomioida aikuisten ja lasten omaishoito sekä työikäisten omaishoitajien palvelut. Palveluiden rakenteesta tulee tulla selväksi, että kyseessä ei ole vain ikäihmisten palvelut, vaikka ikäihmiset ovatkin merkittävä ryhmä. Esimerkiksi Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialueella on päätetty perustaa omaishoitokeskus. Omaishoitopalveluiden kokoaminen yhteen oman keskuksen alle on tärkeää, sillä nyt tieto palveluista on pirstaleista. Tärkeää on myös luoda omaishoidon palvelupolku sekä varmistaa moniammatillisuus.”

Omaishoidolla tarkoitetaan vanhuksen, vammaisen tai sairaan henkilön hoitamista omaisen tai muun läheisen henkilön avulla. Omaishoidon tuki on kokonaisuus, joka muodostuu hoidettavalle annettavista ja tarvittavista palveluista sekä hoitajalle annettavasta hoitopalkkiosta, vapaasta ja omaishoitoa tukevista palveluista. Se on harkinnanvarainen sosiaalipalvelu, jota hyvinvointialue järjestää varaamiensa määrärahojen puitteissa. Omaishoidon tuen myöntämisen edellytyksistä ja sisällöstä säädetään omaishoidon tuesta annetussa laissa. [Laki omaishoidon tuesta 937/2005](#). Mikään laki ei anna suoranaisia ohjeita siitä, miten hyvinvointialueen tulisi organisoida omaishoidon tuen palvelukokonaisuus.

Pohjois-Karjalan kuntayhtymässä, kuten myös Pohjois-Karjalan hyvinvointialueella kaiken ikäisten omaishoidon tuki on keskitetty ikäihmisten palvelujen toimialueelle jo vuodesta 2017. Keskittämistä on puoltanut se, että palvelu on haluttu pitää yhtenäisenä. Keskittäminen on tehty ikäihmisten palveluihin, koska ikäihmiset ovat olleet omaishoitopalvelun suurin käyttäjäryhmä, ja ovat sitä tulevaisuudessakin huomioiden kansalliset tavoitteet kotona asumisen tukemiseen sekä iäkkäiden määrän kasvu.

Ikäihmisten palvelujen toimialue tekee yhteistyötä ja kehittämistoimia muiden toimialueiden kanssa huomioiden eri asiakaskohderyhmät omaishoidon tuen palveluissa. Omaishoidon tuen asiakkaaseen sovelletaan sosiaalihuoltolain mukaista asiakasprosessia omaishoidon ollessa yksi sosiaalipalveluista. Sosiaalihuoltolaki ohjaa tekemään asiakkaalle palvelutarpeen arvioinnin omaishoidon tuen palvelua haettaessa. Asian vireille tulon omaishoidon tuen palvelutarpeesta voi tehdä asiakas, omaishoitaja tai ammattihenkilö.

Omaishoidon tuen palvelutarpeen arviointi tehdään monialaisessa yhteistyössä asiakkaan edun mukaisesti käyttäen arvioinnin apuna omaishoidon tuen myöntämisen perusteita ja sovittuja arviointimenetelmiä. Palvelutarpeen arvioinnin yhteydessä asiakkaalle nimetään sosiaalihuoltolain mukainen omatyöntekijä ja tehdään asiakassuunnitelma, ellei omantyöntekijän nimeäminen ja suunnitelman laatiminen ole ilmeisen tarpeettomia. Omaishoidon tuessa suunnitelma voidaan tehdä tarvittaessa hoitajalle sekä muille perheenjäsenille. Palvelutarpeen selvittämisen jälkeen haetusta sosiaalipalvelusta tehdään kirjallinen, valituskelpoinen viranhaltijapäätös ja palvelujen toteuttamissuunnitelma.

Ikäihmisten palvelujen toimialueella omaishoidon tuen palveluihin on keskittänyt osaamistaan noin 10 sosiaali- ja asiakasohjaajaa, jotka toimivat alueilla lähellä asiakkaita. Heistä osa on syventynyt ikäihmisten palveluja

enemmän toimimaan vammaisten ja lasten omaishoidon tuen palveluissa tehden toimialuetta ylittävää yhteistyötä. Vammaisten ja lapsiasiakkaiden omatyöntekijä nimetään siltä toimi- tai palvelualueelta, joissa asiakkaan asioita hoidetaan omaishoidon tuen palvelujen lisäksi, koska usein omaishoidon tuki on vain yksi osa asiakkaan palvelukokonaisuudessa.

Kaikki asiakasta koskevat omaishoidon tuen palvelupäätökset on keskitetty toimialueiden välisestä yhteistyöstä huolimatta ikäihmisten palvelujen toimialueelle. Keskittämistä ohjaa osin se, että omaishoidon tuen palveluista tulee tehdä hoitajalle toimeksiantosopimus perustuen asiakkaalle tehtyyn myönteiseen omaishoidon tuen päätökseen. Omaishoidon tuen palvelun voimassaolo vaatii sopimuksen ja päätöksen ajantasaisuuden seurannan sekä perehtymistä sopimuskäytänteisiin, jotka ohjaavat järjestäjää ja omaishoitajaa.

Pohjois-Karjalassa omaishoidon tukea on kehitetty poikkihallinnollisesti AVOT-hankkeessa vuodesta 2016 lähtien. AVOT-hanke oli Sosiaali- ja terveysministeriön rahoittama kärkihanke. Tämän jälkeen kehittäminen jatkui lähes viiveettä Tulevaisuuden sote-keskus -hankkeessa. Molemmissa hankkeissa yhtenä tavoitteena on ollut kehittää keskitettyä omais- ja perhehoidon keskustoimintaa, ei ainoastaan omaishoitokeskusta. Tätä omais- ja perhehoidon keskustoiminnan kehittämistä on edistetty hankkeessa mallikkaasti ja molempia hankkeita on koordinoitu ikäihmisten palvelujen toimialueelta. Kehittämistoimintaan on osallistunut myös muiden toimialueiden ammattilaisia.

Kaiken ikäisten omaishoito- ja ikäikäihmisten perhehoitokeskus aloitti virallisesti toimintansa maaliskuussa 2022 hanketyön edistyessä. Keskuksessa toimii alueilla olevien viranhaltijoiden lisäksi yhteensä 4 ikäalueen viranhaltijaa sekä 2 sihteeriä. Keskusta johdetaan ikäalueelta. Keskustoiminnan aloittamista vauhditti hanketavoitteet, sekä omaishoitajilta ja perhehoitajilta saadut palautteet. Palautteita kerätään vuosittain erilaisten kyselyjen avulla esimerkiksi tekstiviestein puhelinasioinnin jälkeen sekä raatitoiminnalla, joka on tosin tähän saakka kohdentunut ainoastaan ikäihmisiin. Keväällä 2023 raatitoiminta laajenee koskemaan myös erityislasten vanhempia yhteistyössä Perheperustaisen kuntoutuksen kehittämiskeskuksen ja OmaisOivan kanssa.

Käynnistyneeseen Siun soten omais- ja perhehoitokeskukseen keskitettiin hakemusten vastaanotto, toimeksiantosopimusten teko omaishoidon tukeen ja ikäihmisten perhehoitoon, sekä hoitajien säännönmukainen tiedottaminen. Keskuksen tehtävänä on ylläpitää listaa asiakassuunnitelmien päivittämisestä sekä huolehtia hoitajien palkkioiden maksuista ja järjestellä hoitajien vapaan ajaksi asiakkaille hoivan paikkoja, jos hoitaja tarvitsee vapaansa järjestelyyn apua.

Omais- ja perhehoitokeskus laatii palvelusetelit omaishoitoperheille tehtyyn päätökseen ja suunnitelmaan perustuen, jos palveluseteli on valittu vapaan järjestämistavaksi seuraten myös palvelusetelin käyttöä ja veloituksia. Jos vapaan järjestämistapana on perhehoito tai sijaishoito, keskus järjestee hoidon toteutumisen tehden näihinkin palveluihin toimeksiantosopimukset ja muut sopimukseen liittyvät toimet.

Omais- ja perhehoitokeskuksessa on käytössä puhelinpalvelu, joka palvelee kaikkia omaishoitajia sekä ikäihmisten perhehoitajia, hoidettavia ja ammattilaisia. Keskuksen fyysinen sijaintipaikka on Joensuussa Koivupihan palvelukeskuksessa. Koivupihaan suunnitellaan neuvontapäiviä järjestöyhteistyössä huomioiden kaiken ikäiset omaishoidettavat.

Tulevaisuuden sote-keskus -hankkeessa aloitettiin pilotti koskien ikäihmisten päiväparkkitoimintaa, jota on tarkoitus laajentaa eri puolille Siun sotea. Tavoitteena on ottaa toimintamalli osaksi sosiaalihuoltolain mukaista päivätoimintaa ja tarkastella kuinka päiväparkin tapainen toimintamalli voisi tukea muita asiakasryhmiä kuin ikääntyneitä. Ikäikäihmisten palveluissa olevaa kiertävää perhehoitoa halutaan laajentaa koskemaan kaikkia asiakasryhmiä, mutta toiminnan laajentaminen nykyisestään ei mahdollistu ilman sähköistä palvelua asiakasvarausten, palkkion maksujen ja toiminnan koordinoimisen monimuotoisuuden vuoksi.

Kehittämistoimet ja lakisääteisyys huomioiden omaishoidon tuen palvelun rakenteellista sijaintipaikkaa olennaisempaa lienee se, miten yhdenvertaisesti palvelua voidaan kehittää kuullen eri asiakasryhmiä, heidän palvelutarpeitaan sekä kuinka hyvin palvelutarpeen mukaiset palvelut pystytään järjestämään. Asiakkaan palvelujen suunnittelu vaatii substanssiosaamista ja omatyöntekijän tehtävän vahvistamista sekä riittäviä henkilöstövoimavaroja. Tähän on pystytty kiinnittämään huomiota vuoden 2023 alusta kun henkilöstöresursseja on voitu vahvistaa. Neuvonta sekä ajantasainen ja oikean tiedon antaminen ovat merkittäviä asioita. Keskuksen tehtävä on ensisijaisesti koordinoita hoitajatukea, ja tukea omatyöntekijöitä tehtävässään riippumatta palvelun sijainnista organisaatiossa. Yhteistyön toimivuus eri osajien kesken on ensiarvoisen tärkeää.

Nykyisessä organisaatiossa integraation ja keskittämisen mahdollistamiseksi perhe- ja sosiaalipalvelujen toimialue on yhteensovittanut vammaisten perhehoidon ikäihmisten palvelujen toimialueen perhehoidon osaksi. Asia on käsitelty aluehallituksessa 30.11.2022. Vammaisten perhehoidon liittäminen osaksi ikäihmisten perhehoitoa on tarkoitus tehdä vuoden 2023 aikana huomioiden palveluverkkosuunnitelma ja palvelurakenteen järjestäytyminen hyvinvointialueella. Vammaisten perhehoidon liittäminen osaksi kaiken ikäisten omais- ja (ikäihmisten) perhehoitokeskuksen rakennetta on lähes valmis.

Kehittämistyön osana omaishoidon tuen myöntämisen perusteet, perhehoidon yleinen toimintaohje ja palvelukohtaisen toimintaohjeen sisällöt ja palkkioiden maksuihin liittyvät asiat on yhtenäistetty. Palvelun keskittäminen pois ikäalueelta ei muuta kuitenkaan sitä tosiasiaa, että asiakasta koskevat kirjaamiset voitaisiin keskittää. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos on antanut asiakirjalain 22 §:n nojalla määräyksen sosiaalihuollon palvelutehtävien luokituksesta (määräys 1/2016) ja asiakaskirjaamisesta. Lisäksi on tärkeää huomioida uusi vammaispalvelulaki (StVM52/2022vp, HE 191/2022 vp) sosiaalihuollon erityislakina. Vammaispalveluissa on kehitysvammaisten perhehoitoa järjestetty erityishuoltolain nojalla, johon uusi vammaispalvelulaki tuo muutoksen kolmen vuoden siirtymäsäännöksen aikana. Kehitysvammaisten perhehoidosta huolehtii sosiaalityöntekijä ja sosiaaliohjaaja muiden työtehtävien ohella. Perhehoidon hoitopalkkioiden ja kulukorvausten maksamisesta huolehtii palvelusihteri muun työn ohella. Perhehoito ja omaishoito ovat erilaisia palveluja lainsäädännön nojalla. Kehitysvammaisten lasten omaishoidon vapaita on järjestetty vammaispalveluissa tilapäisenä viikonloppuhoitona, perhehoitona tai osasto Muksula-Pauliinassa. Vammaisten aikuisten osalta omaishoidon vapaita on järjestetty vammaispalvelun omissa asumisyksiköissä, perhehoidossa ja ostopalveluissa.

Mahdollisissa keskitetyissä palveluissa tulee pohtia johtamiskäytänteitä sekä kustannuspaikkarakennetta. Keskittäminen vaikuttaa talousarvioon ja sen seurantaan sekä henkilöstöä koskeviin työnjohdollisiin asioihin. Ikäihmisten palvelujen toimialueella saatua SDP:n valtuustoesitystä tarkastellaan myönteisessä mielessä, mikäli muutos voidaan nähdä parantavan asiakaslähtöistä toimintaa, vaikuttavuutta ja kustannustehokkuutta. Ikäihmisten palvelujen toimialue valmisteleekin keskitettyä omaishoidon tuen internetsivustoa. Sivustolla on tarkoitus tuoda esille myös perhehoidon keskustoimintaa.

Joensuussa 18.4. 2023

Eija Rieppo
toimialuejohtaja
p. 013 330 4510